

KVINNA TILL KVINNA är en politiskt och religiöst oberoende insamlingsstiftelse.
Vi samarbetar med kvinnoorganisationer i Kosovo, Serbien och Montenegro,
Bosnien-Hercegovina, Kroatien, Makedonien, Albanien, Israel/Palestina och Georgien.

Kristinebergs Slottsväg 8 | 112 52 Stockholm | Sweden | Telefon 08 702 98 20 | Telefax 08 643 23 60 | <http://www.iktk.se> | info@iktk.se

FORMGIVNING Atefje Ide | TRYCK Grafiska Punkten, Växjö 2002

UPPROR och UPPROP mot handeln med kvinnor och flickor

KVINNA TILL KVINNA

nu sätter vi STOPP!

▼ FAKTA

Vinsterna från handeln med människor är så stora att verksamheten kan jämföras med den internationella drog- och vapensmugglingen.

FN uppskattar att de kriminella grupperna tjänar cirka 7 miljarder dollar varje år på handeln med kvinnor.

HANDEL MED KVINNOR OCH BARN har på senare år ökat i en rasande takt. Varje år hämtas hundratusentals kvinnor och barn från fattiga områden och tvingas att arbeta inom framförallt prostitution. De som drabbas är fattiga, de är maktlösa och deras mänskliga rättigheter kränks.

Frågan om varför denna människohandel för sexuella ändamål uppstår har många svar. Just fattigdom, kvinnors och barns underordning i samhället och bristande respekt för de mänskliga rättigheterna är några av de mest grundläggande anledningarna till den utbredda handeln.

DET HANDLAR NATURLIGTVIS också om efterfrågan. Kvinna till Kvinna har sedan 1993 arbetat på plats i krigsdrabbade länder och vi har genom våra kontakter med lokala kvinnoorganisationer sett hur människohandeln i dessa områden vuxit lavinartat. En orsak är den ökande internationella närvaron. Utländsk personal ute på internationella uppdrag köper sex och utnyttjar kvinnor och flickor som ofta har fallit offer för människohandlare.

VI VILL DÄRFÖR I DENNA FOLDER lyfta fram en viktig men förbisedd del i arbetet mot människohandeln, nämligen det ansvar som svenska organisationer, företag, myndigheter och institutioner har för den personal som skickas ut på uppdrag i annat land.

Vi vill väcka ett antal frågor och resa krav på att utlandsarbetande personals beteende förbättras. Vi vill inte att svenskar ska bidra till att kvinnor och barn tas som slavar och berövas alla sina mänskliga rättigheter. Vi vill inte att svenskar genom sina sexköp bidrar till att pumpa in pengar i den organiserade brottsligheten som människohandeln i många fall är en del av.

Vi ställer oss frågan hur det kan komma sig att vissa människor byter moraliska värderingar när de lämnar Sverige? Vad är det som gör att deras kvinnoosyn plötsligt förändras?

VI SOM ARBETAR UTOMLANDS, framförallt i fattiga och krigsdrabbade länder, har ett stort ansvar. Vi ska respektera det enskilda landet och dess invånare både i tjänsten och som privatpersoner. Vi ska arbeta för att främja de mänskliga rättigheterna, inte utnyttja redan utsatta människor.

SVERIGE HAR OFTA SPELAT EN VIKTIG ROLL i världen för att driva frågor om kvinnors och barns rättigheter. Det är viktigt att vi fortsätter detta arbete genom att även påverka internationella organisationer och institutioner att förbättra regler för och uppföljning av hur deras anställda beter sig på utlandsuppdrag.

I DENNA FOLDER PRESENTERAR VI förslag på införande av uppförandekoder och andra insatser för att hjälpa arbetsgivare att ta ansvar för sin personal på utlandsuppdrag. Den som arbetar utomlands, antingen på tillfällig resa eller som anställd på plats, representerar sin arbetsgivare. De anställdas beteende, även utanför arbetstid, ger en återspeglning på hela organisationens, myndighetens, institutionens eller företagets anseende.

BAKGRUNDSMATERIALET med intervjuer är hämtat från Balkan, där Kvinna till

Kvinna har lång erfarenhet av problematiken. Situationen på Balkan är dock inte unik, utan överförbar till en lång rad länder som har gjorts extra sårbara på grund av fattigdom och konflikter. □

▼ FAKTA

Enligt FN faller mellan 700 000 och 2 miljoner människor offer för människohandeln varje år. IOM uppskattar att 120 000 kvinnor och barn förs in till EU varje år, de flesta via Balkan.

▼ FAKTA

I Bosnien beräknar lokala enskilda organisationer att cirka 50 procent av sexköparna på bordellerna är utländska medborgare. De står för cirka 70 procent av bordellernas inkomster. Omkring 90 procent av kvinnorna och flickorna på bordellerna har förts in i landet av människohandlare.

IOM (International Organisation for Migration) uppskattar att omkring 80 procent lurades att tro att de skulle få arbete som aupair, servitris eller liknande i något land i västra Europa. Ytterligare några procent rövas bort med våld. Moldavien, Rumänien och Ukraina är några av de vanligaste ursprungsländerna.

KRÄV uppförandekod!

TEXTER: JOHANNA MANNERGREN SELIMOVIC

– Innan fredsövervakarna kom hit fanns ingen människohandel för sexuella ändamål, konstaterar Madeleine Rees, chef för UNHCHR (FN:s kommission för mänskliga rättigheter) i Sarajevo, Bosnien-Hercegovina.

EN LIKANANDE UTVECKLING HAR SKETT I många länder dit internationella övervakare, biståndsarbetare och andra har kommit vid krigssluten, som till exempel Kambodja och Vietnam. På Balkan blev handelsvägarna tydliga då kriget upphörde i Kosovo. När de utländska soldaterna, administratörerna och biståndsarbetarna började strömma in dirigerades trafiken av kvinnor och flickor blixtnabbt om till den lilla provinsen.

MADELEINE REES, som är en av de pådrivande i arbetet mot handeln med kvinnor och flickor, är mycket klar över vad som bör göras för att bryta utvecklingen: fungerande uppförandekoder måste upprättas. Om koden bryts måste det finnas kännbara åtgärder att ta till.

– Beskedet ska vara glasklart – när man är ute på internationellt uppdrag, då köper man inte sex. Punkt slut.

▼ FAKTA

Omvärlden har på senare tid fått upp ögonen för människohandeln och börjat agera, bland annat genom att skärpa lagstiftningen. I Sverige antogs i juli 2002 en lag som kriminaliserar människohandel för sexuella ändamål. FN:s konvention om gränsöverskridande organiserad brottslighet och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn, öppnades för undertecknande i december 2000. Inom EU håller ett rambeslut på att antas gällande människohandel som syftar till sexuell exploatering och arbetskraftsexploatering. Rambeslutet, vars bestämmelser sedan ska genomföras av medlemsstaterna, behandlar bland annat definitioner av människohandel och strafflängd.

– **IDAG BLIR SOLDATER** inom SFOR (den fredsbevarande styrkan i Bosnien) hemskickade om det upptäckts att de har köpt sex. Men det är ett försvinnande fåtal jämfört med alla som faktiskt går till bordeller. Och det finns inga långtgående disciplinära åtgärder,

det syns till exempel inte i den anställdas papper, så att personen i fråga har inga problem att få en ny utlandstjänstgöring.

Dessutom bör alla anställda på internationella uppdrag genomgå förberedelsekurser i syfte att skapa ett medvetande om kvinnors situation.

– Det finns en enorm press på soldater att gå på bordell med sina kamrater, men sexköp förekommer förstås även bland civila FN-anställda och andra utlänningar på uppdrag.

DET ÄR OCKSÅ NÖDVÄNDIGT ATT

arbetet mot kvinnohandeln sker på olika plan, menar Madeleine Rees. Att den bosniska regeringen har antagit en nationell handlingsplan för att komma tillrätta med problemet ser hon som en viktig framgång. Det finns även regionala och internationella samarbeten som syftar till att komma åt denna organiserade brottslighet som ju är transnationell till sin karaktär.

Som alltid rör det sig dock i grunden om tillgång och efterfrågan. Så länge efterfrågan på prostituerade finns, kommer även människohandlarna att säkerställa tillgången, förklarar Madeleine Rees. Och i fattiga och konfliktdrabbade länder som Bosnien-Hercegovina är det till stor del den utländska personalen som står för efterfrågan – bland annat personal på organisationer som arbetar utifrån ett mandat baserat på de mänskliga rättigheterna.

– **MÄNSKOHANDEL FÖR SEXUELLA ÄNDAMÅL** är inte bara är ett brott mot offrens mänskliga rättigheter. Det bryter också mot FN:s grundläggande mandat att skydda mänskliga rättigheter och bygga demokrati. När FN-medarbetare deltar i den här verksamheten försätter det hela organisationen i vanrykte. Sexköparna understödjer organiserad brottslighet vilket undergräver staten och raserar grunden för demokrati, säger Madeleine Rees.

– Ordet är hyckleri. FN:s trovärdighet undergrävs när man predikar en sak och gör en annan. □

– **GRUPPTRYCKET KAN VARA SVÅRT** ATT stå emot när man är ung och oerfaren. Därför är det viktigt att ge våra utsända kunskap om situationen och stöd så att de förstår problematiken.

Flemming Christensen, brigadgeneral i svenska armén och befäl för den första svenska bataljonen i Kosovo, anser att den utbildning svenska soldater får innan de reser ut på fredsbevarende uppdrag är nyttig. Den ger dem insikt om den situation präglad av fattigdom och osäkerhet som kan råda i området de ska till och de får förståelse för kvinnors och barns situation. De får också föra en grundläggande diskussion om könsrollerfrågor.

– **UTBILDNINGEN SKULLE KUNNA VARA** mycket mer omfattande, men det är i alla fall en grund att bygga på, konstaterar Flemming Christensen.

Han anser att även civila organisationer eller företag kan lära av militärens arbete med etiska frågor.

– Vi har klara regler och en process för att utarbeta dem. I ledningsgruppen

diskuterar man etiska och moraliska förhållningssätt, och utvecklar ett policydokument som diskuteras ner till den enskilda soldaten och sedan upp genom leden igen. Alla står bakom dokumentet och sedan gäller det – det finns ingen tvekan.

– När jag var chef i Kosovo var reglerna solklara: den som utnyttjar prostituerade åker hem.

Däremot medger Flemming Christensen att det kan vara svårare att styra över soldaternas privata tid.

ENLIGT SVENSK LAG KAN SVENSKA UTSÄNDA som har köpt sex utomlands åtalas och dömas i Sverige. Den möjligheten finns inte i andra länder. Det finns också stora kulturella skillnader mellan olika länders förband vad gäller synen på prostitution. Därför, menar Flemming Christensen, vore det utmärkt om generella uppförandekoder för militären kunde utvecklas, i kombination med utbildningsinsatser. Tyvärr är det inte bara militären som är i behov av sådana koder:

– Jag visade runt en hög FN-chef som nyligen anlänt till vårt område. Han fick se misären och blev väldigt berörd. Han sade att det var den starkaste upplevelsen han någonsin haft. En vecka senare ingrep vi mot en bordell som vi bedömde vara en säkerhetsrisk eftersom en granat hade kastats där, och vem hittar vi i ett av rummen? Jo, samme FN-chef! □

MARA RADOVANOVIĆ, ledare för kvinnoorganisationen LARA i staden Bijeljina i nordöstra Bosnien, har på några år sett hur antalet bordeller i staden har ökat explosionsartat.

– Människohandeln och prostitutionen har förändrat människors uppfattning om normalitet. Det förvränger hela samhället, säger hon.

– Sexhandeln är inte bara ett brott mot de enskilda individerna. Det är också ett hot mot våra försök att bygga upp ett demokratiskt samhälle efter kriget.

LARA HAR GENOMFÖRT en landsomfattande upplysningskampanj för att informera om problemet med människohandeln för sexuella ändamål. Kampanjen börjar ge resultat. Allt fler människor tar moralisk ställning mot handeln och vill hjälpa till att förändra situationen. Men samtidigt ser de att utlänningarna som har kommit för att utföra ett arbete utnyttjar prostituerade och håller igång bordellerna. För många människor har det lett till ytterligare misstroende mot den internationella närvaron.

– Soldater och representanter för olika internationella organisationer förknippas med sexhandeln. Folk säger: om de inte hade funnits här hade vi inte haft det här problemet nu, säger Mara Radovanović.

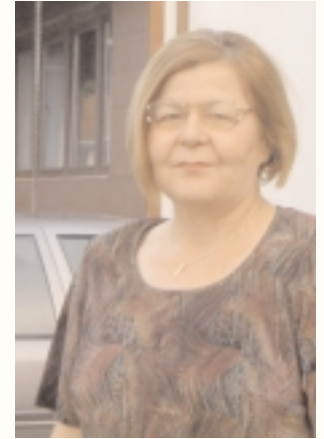
LARA ARBETAR INTE BARA PREVENTIVT genom sitt upplysningsarbete, utan gör även konkreta insatser för de drabbade kvinnorna och flickorna. De hjälper dem att återvända hem, bland annat genom att ta kontakt med deras hemlands ambassad, ordnar resehandlingar, och tar dem till IOM i Sarajevo som ledsagar dem via flyg eller tåg tillbaka till hemlandet.

LARA är beroende av internationellt stöd för sitt arbete. Bland annat stöder Kvinna till Kvinna deras verksamhet.

– Utan hjälp utifrån kan vi inte fortsätta vårt arbete. Nu hoppas vi kunna upprätta ett kvinnohus där de drabbade kan återhämta sig, och vi planerar också att upprätta en hjälptelefon för offer, berättar Mara Radovanović

Hon påpekar att de internationella kontakterna inte bara är nödvändiga för att få materiellt stöd. Att tillsammans bygga upp ett internationellt nätverk är minst lika viktigt.

– Brottet är internationellt till sin karaktär, därför måste vi alla arbeta gemensamt. Vi vill därför bygga upp kontakter med kvinnoorganisationer i både ursprungsländerna och destinationsländerna. Vi har alla värdefull information som vi kan dela och lära oss mer genom. □

Vi kan lära av
VARANDRA!

BEHOVET AV EN UPPFÖRANDEKOD

DEN SOM GÅR PÅ BORDELL I Pristina, Bryssel eller Bangkok kommer med stor sannolikhet att utnyttja en kvinna som inte själv tjänar pengar på att sälja sin kropp. Och som inte frivilligt har valt att prostituera sig.

Det är också troligt att sexköparen bidrar till att stödja den organiserade brottsligheten. Därmed bryter inte sexköparen bara mot det enskilda barnets eller kvinnans mänskliga rättigheter, utan motverkar uppbyggnaden av ett demokratiskt samhälle.

DEN MAKT OCH STÄLLNING som den utlandsstationerade åtnjuter, framförallt i fattiga och konflikttrabbade länder, får inte missbrukas. För att kunna bedriva till exempel långsiktigt och verkningsfullt biståndsarbete

är det avgörande att vi som arbetar utomlands respekterar de människor vi är där för att hjälpa, på alla plan, och inte utnyttjar dem.

ALLA SOM ARBETAR UTOMLANDS representerar sin organisation. I framförallt fattiga och konflikttrabbade länder har många organisationer som uppgift att värna och stärka de mänskliga rättigheterna. Den anställda som till exempel besöker bordeller sänker respekten för hela organisationen. Den enskildes handlingar påverkar hela det gemensamma arbetet negativt och motverkar organisationens arbete.

▼ UPPFÖRANDEKOD

Svenska företag, organisationer, myndigheter eller institutioner (hädanefter "organisationer") bör upprätta uppförandekoder som behandlar frågan om människohandel. En uppförandekod är de regler som en organisation upprättar för hur anställda ska agera, regler som även bör gälla för anställda på tjänsteresa.

Idag har flera organisationer uppförandekoder. Det är dock inte många som tar upp frågan hur man ska agera om en anställd utnyttjar prostituerade. Än färre visar på kopplingen mellan sexköp och stöd till människohandel och organiserad brottslighet. Det är också oklart om det finns någon uppföljning av huruvida koderna följs, eller vilken påföljd ett brott mot uppförandekoden får. □

Kvinna till Kvinna anser att:

FÖRETAG, ORGANISATIONER, MYNDIGHETER OCH INSTITUTIONER som sänder personal utomlands ska upprätta uppförandekoder för sina anställda. I uppförandekoden ska vikten av att människor i värdlandet respekteras på alla plan, betonas. Den anställde ska även som privatperson agera med respekt för lokalbefolkningen och värna om att de mänskliga rättigheterna respekteras.

- ▶ Det ska finnas tydliga regler för att den anställde inte får gå på bordell eller överhuvudtaget köpa sex. Det ska även finnas regler för eventuella förhållanden med lokalanställd personal eller andra medlemmar av lokalbefolkningen.
- ▶ Arbetsgivaren ansvarar för att den anställde följer uppförandekoder. System ska upprättas för övervakning av uppförandekodens efterlevande.
- ▶ Påföljderna för den som bryter mot uppförandekoden ska vara tydliga och kännbara. Den anställde ska informeras om dessa påföljder innan uppdraget påbörjas.
- ▶ Om en kollega bryter mot uppförandekoden ska tydliga regler finnas för hur man ska agera, och vart man ska vända sig.

- ▶ Organisationer ska uppmanas att de anställda agerar för att hindra kollegor från att bryta mot uppförandekoden.

INNAN DEN ANSTÄLLDA påbörjar sin utlandstjänstgöring ska han eller hon känna till situationen i värdlandet och ha förståelse för kvinnors situation. Den

anställda ska vara informerad om problematiken kring människohandel och prostitution. Kunskapen hjälper den anställde att följa uppförandekoden och ta ställning mot alla former av sexuellt utnyttjande.

UTBILDNING

Kvinna till Kvinna anser att organisationen ska genomföra en förberedande utbildning innan den anställde skickas iväg på utlandsuppdrag.

Utbildningen ska innehålla:

- ▶ Information om människohandel och om vad som kan göras för att förhindra/motverka handeln. Den anställde ska vara väl informerad om situationen vad gäller människohandel i värdlandet.
- ▶ Information om uppförandekoden, vad som förväntas av de anställda och vad påföljderna blir om man bryter mot koden.
- ▶ Diskussion om det gruppträck som kan uppstå bland kollegor vid utlandstjänstgöring eller tjänsteresa om till exempel bordellbesök. Genom att vara förberedd är det lättare att stå emot.
- ▶ Information om att arbetsgivaren har ansvar för att det inom organisationen inte finns en kultur som sanktionerar till exempel bordellbesök.
- ▶ Diskussion om kulturen i värdlandet. Kvinnornas situation är viktig att ta upp så att den anställde behandlar alla med respekt.

RIKTLINJER

Det bör i Sverige finnas gemensamma riktlinjer för uppförandekoder vad gäller problemet med människohandel för sexuella ändamål.

I Sverige finns stor kunskap om kvinnors villkor i samhället. I många internationella sammanhang har Sverige gått i spetsen för att förbättra kvinnors villkor och rättigheter. Det är därför naturligt att Sverige driver frågan om organisationers ansvar för anställda som arbetar i annat land, såväl nationellt som internationellt. Sverige ska därför trycka på inom såväl FN som EU för att effektivare gemensamma regler tas fram.

- ▶ Vi vill att svenska organisationer, institutioner, företag och myndigheter kommunicerar med varandra för att påverka och stödja varandra att ta fram uppförandekoder och tydliggöra ansvaret för de anställda.
- ▶ Vi vill att det i Sverige tas fram gemensamma riktlinjer för uppförandekoder som sedan kan spridas internationellt.
- ▶ Vi vill att svenska företag eller organisationer inte ska se genom fingrarna när anställda bryter mot de mänskliga rättigheterna och bidrar till kvinnohandel och organiserad brottslighet. □

FAKTA

Kvinna till Kvinna deltar i svenska försvarets utbildning av svenska befäl på väg till tjänstgöring för KFOR i Kosovo. Kvinna till Kvinna informerar om läget för civilbefolkningen i Kosovo, med fokus på kvinnors utsatta situation. Befälen informeras också om människohandel och om vart de kan vända sig om de kommer i kontakt med utsatta kvinnor. Kvinna till Kvinna utbildar också blivande svensk och internationell polis som skall ingå i FN-missioner i samma frågor.

FAKTA

“Människohandel för sexuella ändamål är inte främst en fråga om nationell säkerhet, inte bara en kamp mot organiserad brottslighet och illegal migration. Framför allt är det ett brott mot de mänskliga rättigheterna.”
Citat från rapporten “Trafficking in Human Beings in Southeastern Europe”.